

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота
магістра

з теми «**РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ**»

Виконала: здобувачка другого
(магістерського)
рівня вищої освіти РО1-М22з групи
спеціальності 013 Початкова освіта
Касапчук Крістіна Миколаївна

Керівник:
Гудима Наталія Василівна, кандидат
філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик
початкової освіти

Рецензент:
Ватаманюк Галина Петрівна, кандидат
педагогічних наук, доцент, старший
викладач кафедри теорії та методик
дошкільної освіти

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЛІНГВАЛЬНІ ТА ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	7
1.1. Лексикологічна природа та типологія фразеологічних одиниць.....	7
1.2. Формування пізнавальної активності учнів у роботі над фразеологізмами	19
РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ	36
2.1. Аналіз навчальної програми і підручників щодо вивчення фразеологізмів у початковій школі	36
2.2. Підвищення мовної культури молодших школярів засобами фразеологізмів	47
2.3. Організація, зміст та ефективність експериментального дослідження	63
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	73
ДОДАТКИ	80

ВСТУП

Останніми роками жодна галузь лінгвістики та педагогіки не привертала більше уваги українських мовознавців, ніж фразеологія. Її основні поняття, коло проблем і об'єктів вивчення ще недостатньо вивчені. Вона не досліджена належним чином. Основною причиною цього є її велике семантичне, структурне та функціональне розмаїття. Це пов'язано з їх функціональною різноманітністю. Тому саме з'ясування таких питань, як зміст слів і визначення словосполучень, і становить суть проблеми. Саме визначення її найхарактерніших диференційних ознак. Це починається зі з'ясування окремих її аспектів, але й становлення фразеології як розділу мовознавства. Цьому сприяє ретельне вивчення семантичних властивостей фразеологізмів.

Становленню фразеології як розділу мовознавства сприяло вичерпне вивчення семантико-стилістичних особливостей стійких сполучень слів у мовознавців (Ф. Буслаєв, О. Потебня, І. Срезневський, Ф. Фортунатов, О. Шахматов та ін.). Розробка теоретичних засад та розвиток і висвітлення теоретичних засад фразеології тісно пов'язані з іменами таких учених, як Є. Поливанов, В. Виноградов, Б. Ларін, С. Ожегов, О. Єфімов, Н. Амосова та інші. Роботи цих мовознавців надихнули наступних дослідників.

Праці цих мовознавців стимулювали дослідницьку діяльність видатних сучасних фразеологів, а саме М. Шанського, О. Бабкіна, О. Ахманової, Л. Амосової та інших, О. Акманової, Л. Реусензон, О. Куніна, І. Білодіда, П. Горецького, М. Жовтобрюх, В. Ващенко, І. Чередниченко, Л. Паламарчук, Л. Скрипник, А. Коваль та ін.

Сучасна методика збагачення мовлення учнів фразеологією будується на основі передового педагогічного досвіду й теоретичного мовознавства. Цінними є праці О. Потебні, Л. Скрипника, М. Стельмаховича, Г. Удовиченка, В. Ужченка, М. Пентилюк та інших [5; 8; 9]. Окремі шляхи збагачення мовлення учнів фразеологією української мови пропонували вчені І. Синиця, Г. Костюк, Г. Гребницький та ін. Особливості оволодіння фразеологічним

багатством української мови в початковій школі є предметом праць таких дослідників, як В. Барабаш, Н. Гудими, Л. Роєнко, О. Лобчак, Е. Ігнатенко, Л. Соловець, М. Вашуленко [1; 6].

Однак, за нашими спостереженнями, у методиці навчання української мови та читання недостатньо висвітлено аспекти роботи над збагаченням мовлення молодших школярів фразеологізмами. Потребують удосконалення методичні рекомендації для вчителів щодо опрацювання та вивчення фразеологічного матеріалу на уроках української мови та читання у Новій українській школі.

Наші дослідження присвячені вивченню фразеологічних одиниць і конструкцій, що виражають емоції та почуття людини. Про фразеологізми, які є абсолютно неподільними або складають більш-менш певні словосполучення, вже написано десятки монографій, величезну кількість книг, підручників і словників, не менше 1000 статей і безліч доповідей і повідомлень. Однак питання розмовних фразеологізмів залишається актуальним. Зрештою, воно залишиться таким і в майбутньому. Фразеологічні одиниці як у писемному, так і в усному мовленні вживаються з особливою комунікативною метою і слугують засобом вираження як сконденсованого, так і глибоко змістовного, загальнозрозумілого та емоційного, сприяючи мовній виразності, лексичному багатству, оригінальності та лаконічності думки.

Останніми роками в українському мовознавстві з'явилася низка ґрунтовних досліджень, у яких висвітлено такі важливі питання, як класифікація фразеологізмів, їхня структура, семантика, стилістика та перспективи розвитку фразеології в мові.

До української фразеології належать традиційні формули – українські каламбури (*на городі бузина, а в Києві дядько; трошки гречки, трошки проса, трошки взута, трошки боса*), метафоричні порівняння (*старий, як світ; чистий, як сльоза*), побажання (*великий рости; будь здорова, як вода, а багата, як земля*), запрошувати (*гостинно просимо; чим багаті, тим і раді, ласкаво*

просимо, що маємо, те й маємо), різноманітні прислів'я (*скільки літ, скільки зим*).

Актуальність нашої кваліфікаційної роботи обумовлена соціальною значимістю володіння фразеологізмами (засіб спілкування і пізнання), підвищенням мовної культури учнів початкових класів засобами фразеологізмів.

Мета наукової роботи – окреслити роль пізнавальної активності учнів початкових класів під час вивчення фразеологізмів.

Мета зумовлює виконання таких **завдань**: з'ясувати лінгвістичну природу фразеологізмів; описати семантично-поняттєву структуру фразеологічних одиниць; виокремити типи лексичних одиниць; проаналізувати вправи і завдання, спрямовані на розвиток пізнавальної активності учнів початкових класів; перевірити ефективність розробленої методики роботи над фразеологізмами.

Об'єкт дослідження – освітній процес у початковій школі.

Предмет дослідження – вправи і завдання для формування компетентностей молодших школярів.

Методами дослідження є теоретичні; емпіричні; педагогічний експеримент, а також кількісний і якісний аналіз експериментальних даних.

Організація дослідження. Експериментальне дослідження проводилось на базі Недобоївського ліцею імені Григорія Томіна Чернівецької області.

Практична значимість дослідження полягає в тому, що одержані експериментальні результати активізують розвиток пізнавальних можливостей молодших школярів засобами фразеологізмів; розробці лінгводидактичної моделі роботи над фразеологізмами у початковій школі.

Теоретичне значення. Результати кваліфікаційної роботи можуть бути використані в роботі над фразеологізмами, в курсах окресленої проблематики, для написання студентських курсових і кваліфікаційних робіт.

Апробація роботи. Робота представлена на низці міжнародних, всеукраїнських і регіональних наукових конференціях; експериментальному

дослідженні на базі закладу загальної середньої освіти, результати роботи обговорено на засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2022-2023 н.р. і 2023-2024 н.р.).

Опубліковано наукову розвідку «Підвищення мовної культури молодших школярів засобами фразеологізмів» у збірнику наукових праць студентів і магістрантів педагогічного факультету К-ПНУ (Випуск ХІХ. 2023. С. 137-141).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

ВИСНОВКИ

Проблема збагачення мовлення учнів лексикою і фразеологізмами, зміст яких формує й удосконалює пізнавальні інтереси молодших школярів, посідає важливе місце в теорії і практиці навчання української мови. Необхідність розв'язання цієї проблеми обґрунтовується дослідженнями методистів, лінгвістів, педагогів і психологів в Україні та за кордоном.

У сучасній методиці виокремлюють одну з моделей, яка орієнтована на індивідуальність дитини, - особистісно зорієнтоване навчання. У центрі уваги – індивідуальність дитини, її самобутність і самоцінність, яка спочатку розкривається в суб'єктивному досвіді кожного індивіда, а потім у відповідності до змісту освіти. Це система взаємодії між учасниками освітнього процесу, за якої максимально розкривається індивідуальність кожного, визначаються перспективи подальшого психічного розвитку та гармонійного вдосконалення особистісної структури, вишукуються засоби, що сприяють формуванню стилю діяльності особистості.

Одне з головних завдань навчання української мови в школі - навчити дітей користуватися всіма багатими виражальними засобами мови, що вимагає активного залучення лінгвістичної наукової інформації про функціонально-комунікативні властивості мовних одиниць, зокрема фразеології. Збагачення фразеологічного словника та вдосконалення вміння активно користуватися ним є важливим завданням у розвитку мовлення учнів. Діти повинні розуміти значення фразеологізмів, точність і доречність кожного фразеологізму та сфери, в яких вони можуть бути використані. Реалізуючи навчальну програму, вчителі повинні приділяти якомога більше уваги розвитку мовлення учнів і розширювати їхній загальний і лінгвістичний кругозір.

Незважаючи на велику кількість фразеологізмів в українських підручниках, жоден з них не пояснюється, і дітям доводиться дізнаватися їх значення зі слів вчителя та контексту. При цьому ці вирази не повторюються в подальших навчальних матеріалах і, почувши їх лише один раз, учні не

запам'ятовують їх і не використовують у розмові. У програмі початкової школи особлива увага приділяється засвоєнню багатства української лексики та виробленню практичних навичок її використання у повсякденному житті. Збагачення мовлення дітей фразеологізмами дає їм змогу розуміти різні відтінки значень, замислюватися над змістом фраз, смислово і правильно будувати речення. Складність цього завдання полягає не тільки в невеликому словниковому запасі дітей, але і в їх поганій звичці використовувати засоби збагачення мови. Фразеологічні одиниці можна використовувати для збагачення словникового запасу учнів, демонстрації важливості правил гарної поведінки в суспільстві, ознайомлення з нормами етикету у спілкуванні та особливостями українського національного етикету, реалізації комунікативної та діяльнісної змістових ліній навчання української мови. Він може сприяти реалізації комунікативної і діяльнісної змістових ліній навчання української мови.

Отже, фразеологічна одиниця є невичерпним мовним ресурсом, який культивує мовлення в різних комунікативних ситуаціях. Фразеологізми надають розмові глибокої свіжості, художнього резонансу, лексичної та синтаксичної вишуканості й довершеності. Фраземи фіксують найтонші відтінки думок і почуттів, найрізноманітніші якості мовлення людей, надають розмовній мові виразності та національного колориту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авскентеев Л.Г. Сучасна українська мова. Фразеологія / Авскентеев Л.Г. Харків, 1983. 264 с.
2. Алефіренко М.Ф. Лігвокреативні процеси формування фразеологічної семантики. *Мовознавство*. 1988. №5. С. 23–29.
3. Бакум З. Елементи фоностилістики на уроках словесності. *Українська мова і література в школі*. 2006. № 2. С. 2-4.
4. Бакум З. Фонетико-стилістичні вправи як засіб підвищення мовної культури учнів. *Українська мова і література в школі*. 2007. № 1. С. 2-4.
5. Бих І. Мовно-мовленнєвий розвиток учнів початкових класів як необхідна умова успішного навчання. *Магістр*. 2005. Вип.1. С. 95-98.
6. Бібік Н.М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів. Київ : Віпом, 1987. 97 с.
7. Білоноженко В.М., Гнатюк І.С. Словник фразеологізмів української мови. Київ : Наукова думка, 2003. 2000 с.
8. Білоноженко В.М., Гнатюк І.С. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів. Київ : Наукова думка, 1989. 154 с.
9. Білявська Т.М. Вивчення фразеології в процесі мовної підготовки майбутніх учителів початкової школи. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vivchennya-frazeologiyi-v-protsesi-movnoyi-pidgotovki-maybutnih-uchiteliv-pochatkovoyi-shkoli>
10. Богданець-Білокаленко Н., Шумейко Ю. Українська мова та читання : підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 2. Читання. Київ : Грамота, 2020. 160 с.
11. Богданець-Білокаленко Н., Шумейко Ю. Українська мова та читання : підручник для 4 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 2. Читання. Київ : Грамота, 2021. 160 с.

12. Божук С. Психолого-педагогічні умови розвитку пізнавального інтересу молодших школярів. *Актуальні питання дошкільної та початкової освіти*. Кривий Ріг, 2019. Вип. 2. С. 124-127.

13. Бондарчук Н. Активізація пізнавальної діяльності молодших школярів. *Вісн. Житомир. держ. ун-ту*. 2018. № 41. С. 103-106.

14. Бурко О., Василенко І. Підготовка майбутніх учителів до роботи з фразеологізмами на уроках української мови в початковій школі. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. Збірник наукових праць. № 39 (1). 2023. С. 67-72.

15. Буряк П.А. Робота над фразеологізмами. *Початкова школа*. 2000. № 4. С. 11–14.

16. Вашуленко М.С., Васильківська Н.А., Дубовик С.Г. Українська мова та читання : підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2019. 160 с.

17. Вашуленко О.В. Українська мова та читання : підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 2. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2020. 160 с.

18. Вашуленко М.С., Васильківська Н.А., Дубовик С.Г. Українська мова та читання : підручник для 4 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2021. 168 с.

19. Вашуленко О.В. Українська мова та читання : підручник для 4 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 2. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2021. 168 с.

20. Вельямінова Т. Розвиток пізнавальних здібностей на уроках української мови. *Початкова освіта*. 2000. №3. С. 7.

21. Вивчення фразеологізмів в початковій школі. URL: <https://vseosvita.ua/library/vivcenna-frazeologizmi-v-pocatkovij-skoli-412349.html>

22. Гудима Н. Фраземіка української мови як засіб формування національно-патріотичного виховання учнів початкової школи. *Педагогічна*

освіта: теорії і практика : Зб. наук. пр. КПНУ ім. І. Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України ; гол. ред. Лабунець В. Вип. 27 (2-2019). К-П, 2019. С. 362-368.

23. Греб М. Теоретичні засади навчання лексикології і фразеології майбутніх вчителів початкових класів : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 320 с.

24. Гребницький Г. Формування в учнів мовленнєвих умінь засобами фразеології. *Українська мова і література в школі*. 2001. №5. С. 5–8.

25. Державний стандарт початкової освіти. *Учитель початкової школи*. 2018. №4. С. 40-42.

26. До проблеми визначення фразеологізму та виділення його найголовніших ознак. *Мова та історія: Періодичний збірник наукових праць*. Київ, 2005. Вип. 81. С. 26–37.

27. Електронні версії підручників. URL: <https://imzo.gov.ua/pidruchniki/elektronni-versiyi-pidruchnikiv/>

28. Забуранна О. Антропоцентризм у сфері фразеологічного значення. *Мовознавство*. 2003. №1. С. 55–59.

29. Захарійчук М. Українська мова та читання : підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1. Українська мова. Київ : Грамота, 2020. 160 с.

30. Захарійчук М. Українська мова та читання : підручник для 4 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1. Українська мова. Київ : Грамота, 2021. 160 с.

31. Жанрова різноманітність фразеологізмів офіційно-ділового стилю української мови. *Мова та історія* : Періодичний збірник наукових праць. Київ, 2004. Вип. 66. С. 11–14.

32. Зіставно-семантична характеристика еквівалентних фразеологізмів у байках І. Крилова та Л. Глібова. *Проблеми української мови та методики: Міжвузівський збірник наукових праць*. Слов'янськ, 1997. С. 14–17.

33. Караман С. Методика розвитку зв'язного мовлення. Ознайомлення з мовними нормами. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2004. №2. С. 47–50.
34. Кобилецька Л. Фразеологізм як чинник формування лексичної компетенції дошкільників та молодших школярів. URL: https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/03/Kobylets-ka-L.-V._-tezy-a.pdf
35. Кобилецька Л. В. Вивчення фразеології в початковій школі як невід'ємної складової загальнокультурного розвитку молодших школярів. *Вісник Львівського університету*. Серія педагогічна. Львів, 2016. Вип. 31. С. 257-264.
36. Костюк А.В., Дунаєвська Л.В. Джерела української фразеології. *Студії з лексикології, граматики і лінгводидактики* : [збірник статей]. Вінниця, 1999. С. 73–78.
37. Кравченко Т. Розвиток пізнавальної активності і самостійності учнів на уроках української мови. *Початкова школа*. 2001. № 5. С. 12–15.
38. Лозова В.І. Поза навчальна пізнавальна діяльність та її вплив на формування особистості школяра. *Управління школою*. 2003. № 10 (22). С.16–22.
39. Мельникова О. Пізнавальна активність учнів початкової школи. *Відкритий урок*. 2013. №11. С. 34-37.
40. Митник О., Швець С. Розвиток пізнавальної сфери особистості молодшого школяра. *Початкова школа*. 2017. №10. С. 18-21.
41. Мовно-літературна освітня галузь. Українська мова і літературне читання. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4klas/nush/2019/01/ukr%20mova%20ta%20lit%20chit%20polska.doc>
42. Мовчун Л. Учимося милозвучної мови. *Початкова школа*. 1999. №3. С. 23–25.

43. Нікітіна Н. Активізація пізнавальної активності учнів шляхом використання ігрових моментів та цікавих завдань. *Початкове навчання та виховання*. 2011. № 31. С. 21-31.

44. Ніколенко Л. Т. Розвиток пізнавальної активності і самостійності учнів. *Початкова школа*. 2001. № 8. С. 28–30.

45. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / zag. red. H.M. Bībik. Київ : Видав. дім «Плеяди», 2017. 206 с.

46. Олешко Н., Шевчук І. Активізація навчальної діяльності молодших школярів засобами мистецтва. *Початкова школа*. 2007. № 2. С. 25–27.

47. Пузиревич Є. Створення на уроці умов для підвищення пізнавальної активності всіх учнів. *Початкове навчання та виховання*. 2012. №10. С. 2-6.

48. Пушкарьова Т. Діагностування та розвиток пізнавальних процесів у молодшого школяра за умови психологічного супроводу. *Рідна школа*. 2008. №3-4. С. 55-57.

49. Розвиток пізнавальної активності молодших школярів НУШ. URL: <https://vseosvita.ua/library/rozvitok-piznavalnoi-aktivnosti-molodsih-skolariv-nus-422691.html>

50. Розвиток пізнавальної активності учнів відповідно до вимог НУШ. URL: <https://naurok.com.ua/rozvitok-piznavalno-aktivnosti-uchniv-vidpovidno-do-vimog-nush-231089.html>

51. Романенко Л. З. Навчальна гра як засіб активізації пізнавальної діяльності на уроках у початкових класах URL: <http://www.slideshare.net/tatyana6221310/ss-29723650>

52. Романова Р.О. Роль фразеологізмів у збагаченні лексичного запасу школярів. *Початкова школа*. 1999. № 11. С.9–12.

53. Романюк С. Шляхи формування пізнавальної активності молодших школярів на уроках української мови . *Педагогіка вищої та середньої школи: збірник наукових праць*. Кривий Ріг: КДПУ, 2010. Вип. 28. 416 с.

54. Рудакова Т.І. Дидактична гра – дієвий засіб активізації пізнавальної активності учнів. *Початкова школа*. 2005. № 16. С. 7–13.

55. Савченко О.Я. Українська мова та читання : підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 2. Київ : УОВЦ «Оріон», 2020. 160 с.
56. Савчук В. Розвиток пізнавальної діяльності на уроках української мови в 3 класі. *Початкова школа*. 2017. №10. С. 34-40.
57. Система вправ із фразеологізмами як дієвий засіб розвитку пізнавального інтересу до вивчення рідної мови та формування комунікативних умінь молодших школярів. URL: <https://naurok.com.ua/sistema-vprav-z-frazeologizmami-29355.html>
58. Сіранчук Н. М. Лексична компетентність молодшого школяра у сучасній початковій освіті. URL: <https://visnyk.zu.edu.ua/Articles/79/28.pdf>
59. Соловець Л. Робота вчителя початкових класів над фразеологізмами як засіб увиразнення мовлення молодших школярів. *Професійна підготовка вчителя початкових класів у контексті гуманізації та гуманітаризації вищої освіти: досвід в умовах коледжу* : [зб. наук. праць]. Х. : Каравела, 1999. С. 41–49.
60. Соловець Л.О. Робота над фразеологізмами ввічливості. *Початкова школа*. 2000. № 3. С. 7–9.
61. Соловець Л.О. Робота над фразеологізмами як важливий засіб увиразнення мовлення в структурі мовної підготовки вчителя початкових класів (тези доповіді) // Матер. наук.-практ. конф. „Психолого-педагогічні проблеми підготовки кадрів у системі ступеневої освіти”. К., 1999. С. 272–278.
62. Соловець Л. Фразеологізми як засіб формування культури спілкування школярів. *Початкова школа*. 2006. №6. С. 19–22.
63. Соловець Л.О. Фразеологізми як засіб залучення школярів до витоків української культури. *Початкова школа*. 2001. № 3. С. 38–40.
64. Соловець Л.О. Фразеологізми як засіб залучення школярів до витоків української культури (продовження). *Початкова школа*. 2001. № 4. С. 26–28.
65. Старинська О. Ініціатива як умова активізації пізнавальної діяльності учня. *Початкова школа*. 2000. № 5. С. 34–35.

66. Сухомлин Л. Форми активізації пізнавальної діяльності молодших школярів. *Сучасна школа України*. 2009. № 9. С. 49–52.

67. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом О. Я. Савченко. 3-4 клас. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Savchenko.pdf>

68. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Р. Б. Шияна. 3-4 клас. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Shyuan.pdf>

69. Флеш-картки "Фразеологізми" 4 клас. URL: <https://naurok.com.ua/flesh-kartki-frazeologizmi-4-klas-118637.html>

70. Хорошковська О. Мовне забезпечення комунікативної діяльності учнів у процесі формування усного українського мовлення. *Початкова школа*. 2006. №12. С. 38-43.

71. Шкльода В., Луцько Н. Вживання фразеологізмів в усному і писемному мовленні школярів. *Початкова школа*. 2006. №2. С. 13-14.

72. Юнг К.-Г. Людина та її символи. Київ : Центр навчальної літератури. 2022. 436 с.